

Opetusministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto

cc: anna.vuopala@minedu.fi

1.6.2007

Lausunto tekijänoikeuden suuntaviivoja koskevasta keskustelumuistiosta politiikan muodostamisesta ja järjestelmän kehittämisestä

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:18

Suomen Kaapelitelevisioliitto ry kiittää mahdollisuudesta saada lausua siitä, kuinka tekijänoikeusjärjestelmää tulisi kehittää ja tekijänoikeuspolitiikan tavoitteet ja painopisteet asettaa. Tämä lausunto ei kuitenkaan ole tyhjentävä esitys erittäin laajaan muistioon, vaan varaamme mahdollisuuden ottaa myöhemminkin kantaa lausunnossa esitettyihin asioihin tai sellaisiin kysymyksiin, joihin ei tässä lausunnossa oteta kantaa.

1. Visio

Muistion alussa kuvataan visio vuodelle 2015. Vision toteutuminen edellyttää seuraavia muutoksia nykyiseen tekijänoikeusjärjestelmään:

- oikeuksien keskittäminen yksiin käsiin ("all rights included"), jotta niillä voidaan käydä tehokkaasti kauppaa (työsuhdetekijänoikeus, tuottaja-/ lähettäjä-/ kustantajaolettama);
- monikanava-ajattelu; painopisteen siirto palveluihin ja liiketoimintamalleihin, pois teknologiasta, jolloin alituinen kilpajuoksu teknologisen kehityksen kanssa lieventyy; liiketoimintamallien jakaminen tekijänoikeudellisesti relevantteihin (sisällön tarjoaminen) ja irrelevantteihin (esim. verkko-operaattoritoiminta, puhtaasti tekninen välittäminen);
- tekijänoikeus osana immateriaalioikeuksien perhettä;
- tekijänoikeuden alkeisarvoketjua (oikeudenhaltija – käyttäjä – loppukäyttäjä) tarkempi kuvaus eri osapuolista; tasapainoperiaate erilaisten oikeuksien (tekijänoikeus, perusoikeudet, kilpailuoikeus, kuluttajaoikeus) välillä;
- kulttuuripainotuksen sijasta teollisuus- ja elinkeinopoliittinen painotus, johon yhdistetään mm. kulttuuri- ja tietoyhteiskuntapoliittisia tavoitteita sekä mahdollisimman hyvä tietämys mm. perusoikeus-, kilpailuoikeus- ja kuluttajaoikeuslainsäädännöstä;
- kaikkea ei pidä säätää rajoitusten kautta, vaan osa asioista on jätettävä suojan ulkopuolelle (vrt. tekninen välittäminen) tai vaihtoehtoisesti rajoitussäännösten suppeasta tulkintaperiaatteesta siirryttävä esim. Norjan tekijänoikeusperinteen tapaan tasapaino-ajattelusta eikä suppean tulkinnan periaatteesta lähteväksi;
- globaalien viestintäyhteyksien aikakaudella sovellettava laki nettikäytössä tulisi olla alkuperämaaperiaatteeseen perustuva.

Lausunnossa tarkennetaan myöhemmin edellä lueteltuja asioita. Vision toteuttamiseksi tulee käyttää seuraavanlaisia keinoja:

- tarvittavat sisällölliset muutokset tekijänoikeuslakiin;
- jokaisen muutoksen yhteydessä tavoitteeksi myös tekijänoikeuslain selkeyttäminen ja yksinkertaistaminen;

- lainvalmistelun siirtäminen perustettavaan elinkeinoministeriöön, josta toimiva yhteistyö opetusministeriön (kulttuuri) sekä liikenne- ja viestintäministeriön (tietoyhteiskunta) kanssa;
- erilaisia intressiryhmiä edustavien järjestöjen ja yritysten aktiivinen sitouttaminen lainsäädännön valmisteluun tasapuolisesti erilaisia osapuolia mukaan ottaen;
- avoin ja läpinäkyvä lainvalmistelu
- aktiivinen vaikuttaminen EU:ssa
- sopimuslisenssijärjestelmän rajaaminen vain tilanteisiin, joissa yksityinen sopiminen ei ole käytännössä mahdollista
- tekijänoikeusjärjestöjen toiminnan läpinäkyvyyden parantaminen ja tarvittaessa niiden asettamien ehtojen ja hinnoittelun valvonta (vrt. teleyritysten valvonta)

Täydennyksenä muistiossa esitettyyn SWOTiin tulisi ottaa seuraavia asioita:

- vahvuuksina nähtävä erityisesti suomalaisten yritysten kehittyvä osaamisen tuotteistamisessa, mikä jalostuu taloudeksi ja työllisyydeksi sekä parhaimmillaan myös vientiteollisuudeksi
- mahdollisuutena sisältöteollisuuden osaaminen myös muulla sektorilla kuin pelkästään musiikissa
- mahdollisuuksina nähtävä myös se, että paperi-, metalli- ja ICT-teollisuuden perään sisältöteollisuus nousee vahvaksi suomalaisen osaamisen vientituotteeksi
- uhkana se, että tekijänoikeusjärjestelmän monimutkaisuuden ja toimimattomuuden vuoksi tekniikka jalostuu entistä voimakkaammin pääasiassa ihmisten välisen kommunikoinnin välineeksi, jolla ihmiset vaihtavat keskenään tekijänoikeudella suojattua sisältöä ilman, että sisällöstä jalostuisi tuotteita, taloutta ja työllisyyttä; teknologian hyödyntäminen pelkästään kommunikaatioon lisää tekijänoikeudella suojattujen aineistojen välittymistä vertaisverkkojen tai muiden vastaavien teknologioiden kautta ihmisiltä toisille, mikä lisää myös laitonta aineistojen välittämistä.

Muistiossa esitettyihin ongelmakohtiin ja haasteisiin olisi lisättävä seuraavia asioita:

- pelko siitä, että lainsäädännön sisällön avaaminen johtaisi kaikkien sotaan kaikkia vastaan, ei saa lamauttaa poliittista tavoitteenasettelua ja tahtoa lähteä toteuttamaan välttämättömäksi katsottuja muutoksia, jotta asetetut tavoitteet saavutettaisiin. On siis pikaisesti määriteltävä kansallinen strategia, jossa tietoyhteiskunta ja sisältöteollisuus yhdistyvät, ja strategian toteutus.

Muistiossa esitettyihin mahdollisuuksiin ja ratkaisulinjauksiin olisi lisättävä seuraavia asioita:

- tekijänoikeuslainsäädännössä tulee tehdä rohkeasti myös muitakin kansallisia ratkaisuja kuin vain lainsäädännön tekninen selkeyttäminen, eikä pitäytyä pelkästään hitaaseen Euroopan tai globaalien tason sääntelyn kautta tehtäviin muutoksiin. Suomalaisen sisältöteollisuuden kehittyminen ja vahvistuminen ei voi odottaa EU-tasoisia ratkaisuja, puhumattakaan globaalien tason ratkaisuista. Jos sellaisia jäädään odottamaan, on varma, että jo nyt markkinoilla vahvoina toimivat erityisesti anglo-amerikkalaiset toimijat vain vahvistavat otettaan paitsi ulkomailla myös Suomen kotimarkkinoilla. Ellei nopeita tekijänoikeusjärjestelmän korjauksia kyetä tekemään, rajoittuu teknologisen kehityksen eturintamassa kulkeneen Suomen tulevaisuus pelkäksi kommunikaatiivälineiden tuottajaksi ilman suomalaisen sisältöteollisuuden mahdollisuutta vastata ulkomailta tulevaan kilpailuun.

2. Tekijänoikeuspolitiikan kysymyksiä

Toimintaympäristön yleisissä pohdinnoissa esiintyy perinteinen, mutta valitettavasti jo hieman käytännölle vieraana idealistinen malli siitä, että luova prosessi ja sen tulosten välittyminen yleisölle yhdistyisivät yksinomaan ja nimenomaisesti juuri vahvan tekijänoikeussuojan kautta. Teknologian kehityksen myötä on viime vuosina yhä useammin jouduttu tilanteisiin, joissa luovan työn tulokset eivät enää välitykään maksimaalisella tavalla yleisölle eivätkä siten hyödytä luovan työn tekijöitä, yleisöä eikä myöskään yhteiskuntaa kokonaisuutena (työllisyys, verotulot jne.).

Uuden teknologian hyödyntäminen on ollut vaikeaa ja osin mahdotonta lisensioinnin vaikeuden, kohtuuttomien ehtojen tai ylisuurten hintojen vuoksi (esim. DVB-H). Nykyisessä tilanteessa esimerkiksi yksi oikeudenhaltijaryhmä voi erityisesti kollektiivihallinnon kautta estää aineiston hyödyntämisen, vaikka jokin toinen oikeudenhaltijaryhmä useimmiten myös kollektiivihallinnon kautta olisi halukas synnyttämään aineiston uutta käyttöä ja siten välittyvää aineellista tai aineetonta hyötyä oikeudenhaltijoille, elinkeinonharjoittajille, työntekijöille, kuluttajille ja koko yhteiskunnalle. Nurinkuriseksi tilanteen tekee se, että sopimus olisi usein löytynyt varsinaisten tekijöiden kanssa, mutta toimintaa ei lopulta syntynyt sen vuoksi, etteivät lähioikeuksien haltijat ole halunneet hyväksyä samoja ehtoja kuin alkuperäiset tekijät. Tästä on kokemusta myös kaapelitelevisioalalla.

Esimerkiksi radiotoiminta olisi varsinaisten tekijänoikeudenhaltijoiden luvalla ollut jo vuosia mahdollista tarjota kaapelitelevisioverkkojen kautta nykyistä laajemmalla maantieteellisellä alueella, mutta lähioikeuden haltijoiden vaatimusten vuoksi toiminnalle ei ole syntynyt taloudellisia mahdollisuuksia. Samaan on jouduttu digitaalisen television synnyttyä törmäämään myös televisiokanavien jakelun osalta.

Kehitys, jolla lähioikeuksien haltijoiden suojaa on nostettu korvausoikeudesta yksinoikeudeksi, viivästyttää uusien palvelujen kehittymisen ja lopulta vaarantaa kotimaisen sisällön tarjoamisen uusien palvelujen kautta. Tällä hetkellä tilanne näyttää siltä, että kotimainen sisältöteollisuus tulee menettämään entistä enemmän asemiaan esimerkiksi alkamassa olevien VOD-palvelujen, laajakaista-tv:n (IPTV) ja netti-tv:n tarjonnassa. Menettäjäksi jää lopulta yksinomaan suomalainen luovan työn tekijä, koska sisältöteollisuus on pakotettu suuntaamaan toimintansa yhä enemmän ulkomaisen sisällön varaan.

Muistion toteamus siitä, että tekniikka mahdollistaisi enemmän kuin mitä laki sallii ja mikä olisi kohtuullista oikeudenhaltijoiden kannalta, on yksipuolinen. Tekniikka sallisi myös monia käyttötarkoituksia, jotka olisivat kohtuullisia oikeudenhaltijoiden kannalta, mutta jotka ovat nykyisen tekijänoikeusjärjestelmän vuoksi käytännössä mahdottomia toteuttaa. Toisin sanoen nykytilanteessa ei synny riittävästi uutta kaupallista toimintaa, jolla olisi hyötyä niin oikeudenhaltijoille, yritystoiminnalle, kuluttajille ja koko yhteiskunnalle. Tämä on valitettavan tavallista erityisesti tietoverkoissa kehitettävien palveluiden tuotantoedellytysten osalta. Palveluiden ja kaupan rakenteet eivät kehity, ellei tekijänoikeuslainsäädäntöä ja –järjestelmää myös kehitetä uuteen suuntaan.

Tekijänoikeuden maisema

Tekijänoikeuden maisemassa tulisi entistä enemmän painottaa tasapainoperiaatetta ja yhteiskunnan kokonaishyötyä eikä keskittyä tekijänoikeudellisen ajattelun lähtökohdissa

perinteiseen tapaan oikeudenhaltijasta (luova tekijä ja lähioikeuksien haltija) lähtevään alisteiseen ketjuun oikeuksien käyttäjistä loppukuluttajaan. Nykyisessä tekijänoikeusjärjestelmässä ei muistiossa kuvatun tekijänoikeuden alkeisarvoketjun suhteen vallitse tasapaino.

Kuten muistiossa on kuvattu, on tekijänoikeusajattelun lähtökohdissa syvennyttävä tietynlaisen roolikartan laatimiseen, jossa toimijoiden sijasta pyritään kuvaamaan erilaisia toimintoja, joiden välille tulisi luoda sellainen tasapaino, jonka kautta yhteiskunnan kokonaisuus voisi maksimaalisesti välittyä. Vasta tällaisen kartan jälkeen voitaisiin siihen sijoittaa yksittäisiä toimijoita, jolloin havaittaisiin entistä selkeämmin myös se, että yksittäinen toimija voikin esiintyä useassa eri roolissa ja sijoittua yhtäaikaaisesti kartalle eri paikkoihin, jolloin myös tekijänoikeudelliset vastuut ja velvollisuudet voivat samalla toimijalla olla varsin erilaiset riippuen siitä, missä roolissa tämä kulloinkin toimii.

Myös po. roolikartan avulla olisi entistä paremmin hahmotettavissa sellaiset välttämättömät tukitoiminnot, joita tarvitaan, mutta joille ei ole tai joille ei pitäisi olla tekijänoikeudellista merkitystä (esim. tietoliikenteen hoitaminen, kuljetus ja jakelu, asiakaspalvelu, neuvonta, huolto jne.), vaikka niitä nykykäsitteiden valossa toisinaan tulkitaan, ainakin tekijänoikeusjärjestöissä, tavalla tai toisella yleisön saataviin saattamiseksi tai kappaleen valmistamiseksi. Tietoverkoissa ovat esimerkiksi sisällön tarjoaminen ja viestien tekninen välittäminen kaksi toisistaan erotettavaa roolia riippumatta siitä tekeekö niitä kaksi täysin eri yritystä, emo- ja tytäryhtiö vai yksi ja sama yritys.

Teknologiakehityksen vaikutukset

Sähköisessä viestinnässä on perinteisten toimialojen (joukkoviestintä, tietotekniikka, televiestintä) välinen konvergenssi edennyt jo niin pitkälle, ettei teknologiasidonnaisella tekijänoikeuslainsäädännöllä ja –järjestelmällä ole tulevaisuutta, mikäli Suomen halutaan jälleen nousevan tietoyhteiskunnaksi maailman kärkijoukkoihin ja kasvavan myös sisältöteollisuudessa yhä vahvemaksi. Suomi on tässä suhteessa valitettavasti menettänyt asemiaan ja mahdollisuuksiaan – ikävä kyllä varsin suurelta osin tekijänoikeuslainsäädännöstä tai –järjestelmästä johtuen.

Tekijänoikeudesta esitetty kritiikki

2.1. tekijänoikeus tietoyhteiskuntakehityksen esteenä, pullonkaulana

Oikeuksien hankinta kotimaisen sisällön osalta liittyen esimerkiksi laajakaistatelevision (IPTV), tilausvideoiden (VOD) tai kännykkätelevision (DVB-H) osalta on ollut vaikeaa tai jopa mahdotonta. Toimintaa ei ole voitu tästä johtuen aloittaa lainkaan ilman merkittävää liiketoimintariskiä, mistä on ollut isoja seurausvaikutuksia erityisesti päätelaite- tai muuhun teknologiateollisuuteen, palveluiden kehitys- ja sisältöteollisuuteen, ja myös loppukäyttäjänä olevien kansalaisten, yritysten, järjestöjen ja julkisyhteisöjen toimintaan.

Valitettavan yleistä on, että uudet palvelut syntyvät ulkomaisella sisällöllä, koska niitä koskevien oikeuksien hankinta on käytännössä mahdollista tai oikeuksien hinnoittelu ym. ehdot seuraavat markkinoiden muutoksia ylös ja alas, jolloin hinnat ja ehdot ovat sellaisia, että tarjonta voi myös herättää kysyntää. Suomalaisen elinkeino- ja kulttuuripolitiikan kannalta ei ole toivottavaa, että kotimainen sisältö jää kokonaan pois tai parhaimmassakin tapauksessa tulee vasta viiveellä uusien palveluiden taikka uusien yhteyksien ja päätelaitteiden ulottuville.

Tekijänoikeudellisessa järjestelmässä ja ajattelussa edelleen hyvin vahvasti esiintyvä jaottelu primääri- ja sekundaarikäyttöihin estää teknologian kehityksen tuomien mahdollisuuksien hyödyntämistä. Valitettavan usein vuosia kestävä kinastelu siitä onko jokin käyttö primääriä vai sekundääristä, tuttuun käyttömuotoon rinnastuvaa vai uutta, vie Suomelta mahdollisuuden tarttua nopeasti mahdollisuuksiin ja pysyä tietoyhteiskunnan eturivissä nousevana sisältöteollisena osaajana maailman valtioiden joukossa. Kun kotimarkkina ei kykene selviytymään haasteista, on Suomen hyvin vaikeata päästä maailman eturiviin tai pysyä siellä. Tekijänoikeus on noussut alkujaan marginaalisesta yhteiskunnallisesta rakenteesta sellaiseen asemaan, jossa sen yhä laajemmalle ulottuva vaikutus voi jo omalta osaltaan olla siivittämässä kansakuntaa kukoistukseen tai jättämässä kansakunnan perässä hiihtäjien joukkoon seuraamaan, mitä ”suuressa maailmassa” tapahtuu ja mitä sieltä meille tarjotaan.

Tekijänoikeussuojaa on laajennettu koko ajan sen myötä kuin teknologinen kehitys on edennyt. Joidenkin tulkintojen mukaan tekijänoikeuslaki ulottuu jo lähes kaikille inhimillisen elämän alueille, toiset arviot taasen jättävät sen ulkopuolelle runsaastikin tilaa. Selkeää tai ainakaan yhtenäistä kuvaa asiasta ei ole edes parhaimmilla asiantuntijoilla. Tällaisessa tilanteessa kehittyy yhä paheneva epävarmuus siitä liittyykö uusiin innovaatioihin, palveluihin, teknologioihin tekijänoikeusvaikutuksia, tai mikäli sellaisia nähdään syntyvän, minkälaisia oikeuksia olisi hankittava ja kuka on toimivaltainen niitä myöntämään ja millä ehdoilla. Neuvotteluissa on ilmennyt myös epäselvyyttä siitä, missä menevät tekijänoikeusjärjestön toimivallan rajat.

2.2. Tekijänoikeuden intressipainopiste on väärä

Kinastelu siitä, kenen puolella painopisteen tekijänoikeuslainsäädännön valmistelussa tulisi olla, olisi saatava mahdollisimman pian loppumaan. Valtiovallan tulisi selkeästi osoittaa kaikille osapuolille, ettei se ole kenenkään puolella eikä ketään vastaan, vaan pyrkii kaikkien perusoikeuksia kunnioittaen, yhteiskunnan kokonaisetua ja menestystä ajatellen, markkinoita kannustaen ja niitä vääristämättä luomaan sellaisen toimintaympäristön, jossa vallitsisi tasapaino eri tahojen välillä.

Kulttuuripoliittinen painotus on saanut suomalaisessa tekijänoikeuslainsäädännössä liian vahvan aseman suhteessa tämän oikeudenalan muihin vaikutuksiin ja yhteiskunnan tavoitteenasetteluihin. Valtionhallinnossa on tehtävä muutos tekijänoikeuslain valmisteluun liittyvässä organisoinnissa, jotta Suomella olisi mahdollisuus vastata tulevaisuuden haasteisiin. Tekijänoikeusasioiden valmistelu tulee siirtää perustettavaan uuteen elinkeinoministeriöön. Sen lisäksi lainvalmisteluun tulee osallistua myös opetusministeriö erityisesti kulttuuripoliitiikan osalta sekä liikenne- ja viestintäministeriö erityisesti tietoyhteiskuntakehityksen osalta.

2.3. Tekijänoikeuksien siirtyminen ja hankinta virtaviivaisemmaksi

Tekijänoikeusjärjestöjen rooli tulee arvioida uudelleen. Tekijänoikeusjärjestöjä tarvitaan joissakin tilanteissa myös jatkossa, mutta lähtökohtana tulee olla se, että kaikki se oikeuksien hankinta ja lisensointi, joka on toteuttavissa suoraan oikeudenhaltijoiden ja ns. sisältöteollisuuden välillä sekä sisältöteollisuuden ja jakelun, kaupan tai asiakashallinnan välillä, on voitava tehdä suoraan ilman välikäsiä. Paras markkinaosaaminen, innovaatiokyky ja –halu sekä kyky toimia nopeasti ei ole tekijänoikeusjärjestöillä, vaan

teollisuudella, elinkeinon harjoittajilla ja oikeudenhaltijoilla itsellään. On myös muistettava, että yhä useampi oikeudenhaltija, alkuperäinen tekijä, on elinkeinon harjoittaja myös itse.

Vapaassa markkinataloudessa hinnat joustavat kysynnän ja tarjonnan sekä kilpailutilanteen mukaan ylös ja alas tai pysyvät paikoillaan, mutta tekijänoikeusjärjestöissä ajattelu hinnoittelusta on pahimmillaan ollut yhdensuuntainen, hintaa jatkuvasti indeksiperusteisesti nostava, parhaimmillaankin vain hinnan pitäminen toistaiseksi entisellä tasolla. Tekijänoikeuslainsäädännöllisesti tulkinnanvaraisissa tilanteissa tekijänoikeusjärjestöt ovat parhaimmillaan antaneet käyttöoikeuden korvauksetta määrääjäksi ja pahimmillaan estäneet asettamallaan ehdoilla toiminnan käynnistymisen. Elinkeinoharjoittamiseen ja yritystoimintaan liittyvään riskin jakamiseen tekijänoikeusjärjestöillä ei ole ollut halua.

Tekijänoikeusjärjestöillä on pahimmillaan mennyt rooli lisensioijan ja tekijänoikeuspoliittisen edunvalvonnan kohdalla sekaisin. Tekijänoikeusjärjestön roolin tulisi painottua lisensointiin ja sen edellyttämään markkinaosaamisen kehittämiseen, ei tekijänoikeuspoliittisena edunvalvojana touhuamiseen. Tekijänoikeusjärjestöjen taustalla toimii jäsenjärjestöinä lukuisia edunvalvontajärjestöjä, jotka vaikuttavat lainsäädännön kehittämiseen osin suoraan, osin tekijänoikeusjärjestöjen kautta. Joidenkin tekijänoikeusjärjestöjen rooli ja sen mukaisesti resurssit ovat valitettavasti painottuneet enemmän jälkimmäiseen tehtävään, lisensoinnin muututtua mekaaniseksi tariffien korotukseksi. Pahimmissa tapauksissa suojattujen aineistojen käyttäjien maksuista yhä suurempi osuus käytetään tekijänoikeusjärjestön edunvalvontaan ja oikeusriitoihin, ei järjestön markkinaosaamisen ja asiakaspalvelun pitkäjänteiseen kehittämiseen.

Sähköisessä viestinnässä siirrytään ns. monikanavamalliin, jossa samaa sisältöä tehdään mitä erilaisimpia jakeluteitä ja päätelaitteita varten. Tässä maailmassa on oikeuksien hankinta yksinkertaistettava karsimalla välikäsiä ja lisäkustannuksia. Lainsäädännöllisesti oikeuksien hankinta tulee voida tapahtua suoraan oikeudenomistajilta ja lakiin tulee luoda työsuhdetekijänoikeutta koskeva säännös kaikkien teoslajien ja esittävien taiteilijoiden osalta sekä ajantasaiset ja kattavat oletusmaksu- ja lisämaksusäännökset siitä, että kustantajalla, lähettäjällä ja tuottajalla on kaikki taloudelliset oikeudet, ellei toisin ole nimenomaisesti sovittu. Lähettäjän oikeudella tarkoitetaan tässä yhteydessä tv-yhtiön oikeutta omiin tuotteisiinsa myös muiden kuin työsuhhteissa toimivien henkilöiden osalta.

Tekijänoikeuslainsäädännöllisesti ei ole enää perustetta erotella alkuperäistä lähetystä ja edelleen lähetystä toisistaan, vaan monikanavamallissa sovitaan jakelusta erilaisten palvelu- ja verkko-operaattoreiden kanssa. Kansallisella tekijänoikeuslainsäädännöllä ja –järjestelmällä on mahdollista järjestää oikeuksien hallinta siten, että lähettäjäyritykset voivat hankkia sekä alkuperäiset lähetysoikeudet että edelleen lähetysoikeudet itselleen ilman siitä aiheutuvaa lisäkustannusta. Bernin yleissopimus ei ole estänyt asian järjestämistä esimerkiksi Yhdysvalloissa tai Isossa Britanniassa. Myöskään EY:n direktiivit eivät ole esteenä. Nykyisessä järjestelmässä on Suomessa jouduttu tilanteisiin, jossa tekijänoikeuslakia on tulkittu myös siten, että edelleen lähettämisoikeuden voi hankkia vain edelleen lähettäjä, mutta ei alkuperäinen lähetystoiminnan harjoittaja. Myös sellaisia tulkintoja on esiintynyt, ettei alkuperäiseen lähetystoimintaan ja edelleen lähetystoimintaan voida käyttää samaa korvausperustetta, esimerkiksi liikevaihtoperusteista korvausta. Tälrä osin tarvittavia muutoksia voidaan lakiteknisesti toteuttaa esimerkiksi tekijänoikeuslain 5 lukua tarkentamalla ja yleisön käsitettä tarkentamalla siten, että sillä tarkoitetaan todellista yleisöä eikä potentiaalista yleisöä.

Lainsäädännön jatkuva uudistus

Lainsäädännön jatkuva uudistaminen on välttämätöntä, mutta sisällöllisten uudistusten tilkkutäkkimäisestä toteutuksesta olisi pyrittävä eroon. Osittaisuudistusten taustalla tulee olla samaan aikaan valmisteltavia suuntaviivoja tekniselle uudistukselle ja suunnitelma teknisen kokonaisuudistuksen prosessiksi. Tekninen uudistaminen olisi mahdollista tehdä yhteistyössä yliopistojen ja korkeakoulujen kanssa, mutta työhön tarvittaisiin myös muutakin osaamista kuin pelkkää tekijänoikeuslainsäädännön tuntemusta. Tämän teknisen kokonaisuudistuksen rinnalla tulisi toteuttaa sisällöllisiä osittaisuudistuksia, joita valmistelemassa olisi laajapohjaisesti asiantuntijoita eri sidosryhmistä niin, että myös tekijänoikeuden alkeisarvoketjussa olisi tasapaino tekijöiden, käyttäjien ja kuluttajien välillä.

Lainsäädännön sisällöllinen uudistaminen kuuluu valtionhallinnolle, mutta teknisen uudistuksen voisi valmistuttaa ”alihankintana” yliopistoista ja korkeakouluista haetulta asiantuntijaryhmältä. Tässä asiantuntijaryhmässä tulisi olla edustettuna paitsi tekijänoikeudellisen ajattelun hyvin tuntevia henkilöitä, myös uudenlaisia näkökulmia omaavia henkilöitä. Toimeksiannossa tulisi kuitenkin rajata sisällölliset uudistukset toimeksiannon ulkopuolelle. Teknisen uudistuksen ja sisällöllisten uudistusten tulee kuitenkin olla aidosti vuorovaikutuksessa keskenään, jotta päästäisiin selkeämpään ja ymmärrettävämpään lainsäädäntöön.

Periaatteellisia lähtökohtia

Tekijänoikeudellisessa ajattelussa tulee keskittyä siihen, mikä on tämän hetken ja tulevaisuuden tarpeiden kannalta yleinen etu, ei kahden eri tekijänoikeudellisen ajatteluperinteen väliseen historialliseen kamppailuun. Muistiossa kuvattu tekijänoikeuden alkeisarvoketju ei valitettavasti aidosti ja tasapainoisesti välity meillä käytävässä tekijänoikeudellisessa keskustelussa, vaan painopiste on valitettavan usein tekijänoikeuden historiallisessa lähtökohdassa ja filosofiassa, luovan tekijän eli ns. köyhän taiteilijan, heikomman osapuolen suojelussa.

Todellisuus tekijänoikeudellisen järjestelmän ympärillä on kuitenkin tänä päivänä täysin toinen. Tietokoneohjelmat, tietokannat sekä kirjoittamiseen ja audiovisuaaliseen osaamiseen perustuva toimituksellinen työ muodostavat valtaosan tekijänoikeuden alaan ja sen synnyttämään talouteen liittyvästä toiminnasta. Valtaosin tekijänoikeuden ympärille liittyvistä ilmiöistä ja luovasta työstä on tänä päivänä ja tulevaisuudessa joko palkkatyötä tai itsenäistä elinkeinonharjoittamista, tuotteiden ja palveluiden rakentamista mediarytyksissä sekä näillä tuotteilla ja palveluilla tehtävää kauppaa.

On olemassa lukuisia lainsäädännöllisiä välineitä, tekijänoikeuslaki mukaan lukien, ja niiden avulla luotuja prosesseja, joilla oikeudenmukaisuutta pyritään yhteiskunnassa edistämään. Työntekijän asemaan, elinkeinonharjoittajien välisiin suhteisiin, samoin kuin työ sopimusten ulkopuolella toimivien itsenäisten taiteilijoiden asemaan voidaan vaikuttaa monin eri keinoin. Tekijänoikeuslakia ei pidä lähtökohdiltaan enää nähdä ”köyhän taiteilijan” viimeisenä turvana, kuten valittavan usein kuulee edelleenkin esitettävän, sillä se on väärä väline siihen. Sisältöteollisuuden ja sisältöjen jakelun ajaminen yksittäisen taiteilijan yksinoikeutta tai siihen perustuvaa kollektiivista suojaa laajentamalla ja kiristämällä tilanteeseen, jossa kotimaisen sisällön hinta kasvaa suhteettoman suureksi verrattuna ulkomaiseen sisältöön, vie myös yksittäisiltä taiteilijoilta mahdollisuuden saada

lisääntyvää osaa ansioistaan omalla työllään ja jättää jatkossakin monet riippuvaisiksi yhteiskunnan myöntämästä taloudellisesta tuesta.

Tekijänoikeuteen liittyvän yksinoikeuden laajentaminen ja kiristäminen on ollut pitkään se kehityssuunta, jolla taiteilijoiden asemaa on pyritty parantamaan. Teknologisen kehityksen myötä ollaan tultu siihen pisteeseen, jossa mainittu kehityssuunta on muuttumassa vääräksi suunnaksi. Tekijänoikeuslakia paremmin taiteilijoiden asemaa voidaan parantaa esimerkiksi verotuksellisin keinoin, unohtamatta myöskään taloudellisia tukijärjestelmiä ja tarvittaessa sosiaalipoliittisia keinoja.

Kuluttajanäkökulma

Muistiossa kuvatun tekijänoikeuden alkeisarvoketjun toisessa päässä on kuluttaja. Toisin kuin muistiossa todetaan, tapahtuu digitaalisessa toimintaympäristössä paljon muutakin kuin musiikin verkkokauppaa. Tekijänoikeuslainsäädäntö ja –järjestelmä tuleekin suunnitella kaikenlaisten aineistojen tietoverkoissa tapahtuvan tarjoamisen pohjalta. Aineistojen tarjoamista tehdään maksua vastaan, maksutta rekisteröitymällä tai vapaasti vastaanotettavaksi tarjoamalla. Kuluttaja voi siis myös olla sellainen loppukäyttäjä, jonka ei tarvitse suorittaa vastiketta aineistosta, jota tietoverkosta on laillisesti tarjolla. Tietoverkko voi olla suljettu (esim. laajakaistaverkko, tv-verkko) tai avoin (Internet).

3. Poliittikka, hallinto ja toimintakentät

Jotta muistiossa asetettuun visioon päästäisiin, tulee tekijänoikeusasioiden hallinnosta tietyt asiat keskittää perustettavaan työ- ja elinkeinoministeriöön yhdessä muiden immateriaalioikeuksien kanssa. Erityisesti lainvalmistelua, EY-oikeutta, kv. sopimusasioita, tekijänoikeusneuvoston toimintaa, hyvitysmaksujärjestelmää ja tekijänoikeusjärjestöjä koskevat sopimuslisenssi- ym. päätökset tulee hoitaa työ- ja elinkeinoministeriöstä käsin.

Tekijänoikeusjärjestöjen valvonta tulee eriyttää lainvalmistelutasolta erilleen joko erityisviranomaisen tai -tuomioistuimen hoidettavaksi. Tässä voitaisiin ottaa lähtökohdaksi joko immateriaalioikeuden erityistuomioistuimen perustaminen tai telemarkkinoita koskevan mallin mukaisen viranomaisen perustaminen tai sellaisen toimenkuvan lisääminen jonkin olemassa olevan valvontaviranomaisen yhteyteen.

Tekijänoikeuslainsäädännön valmisteluun olisi aiheellista myös liikenne- ja viestintäministeriön ottaa osaa erityisesti siltä osin kuin asialla on yhteys tietoyhteiskuntakehitykseen. Myös opetusministeriöllä tulisi olla oma roolinsa lainvalmistelussa siltä osin kuin on kysymys opetus- ja kulttuuripoliittisten tavoitteiden toteuttamisesta. Opetusministeriöllä voisi olla myös toimivalta opetustoiminnan ja valtionhallinnon käyttöoikeussopimusten neuvottelijana sekä se voisi osallistua tekijänoikeusalan koulutukseen ja tiedotustoimintaan.

4. Kysymykset

Muistiossa esitetään 100 yksityiskohtaista kysymystä aiheeseen liittyen. Tässä lausunnossa vastataan niistä noin yhteen kolmasosaan tarkoituksena selventää ja tarkentaa edellä esitettyä.

- 4.1. Minkälainen vaikutus markkinakehityksellä ja liiketoimintamallien kehityksellä tulisi olla lainsäädäntöön? Mikä osuus jää liiketoiminnan riskille?

Tekijänoikeuslainsäädännön tulisi lähteä siitä, että markkinoilla on selkeät ja ymmärrettävät pelisäännöt, joiden pohjalta erilaisia liiketoimintamalleja on mahdollista luoda. Liiketoimintariskit eivät saa syntyä siitä, ettei tiedetä syntykö jostakin tietystä liiketoimintamallista tekijänoikeudellisia vastuita tai velvollisuuksia. Liiketoimintariskin tulee käsitteellisesti perustua siihen, onko markkinoilla riittävästi kysyntää tietynlaiselle ja tietyn hintaiselle tuotteelle tai palvelulle. Yhteiskunnan kokonaisedun kannalta ei koskaan ole hyväksi se, että liiketoimintariskiin liittyy lainsäädännöllistä epäselvyyttä tai tulkinnanvaraisuutta.

4.2. Pitääkö lakia muokata tekniikan ja jakelun ehdoilla vai sisältöjen ehdoilla?

Tekijänoikeuslain tulee olla lähtökohtaisesti teknologia- ja jakeluneutraalia ja taata siten perustuslain turvaama yhdenvertaisuus niin yrityksille kuin kansalaisillekin, olivatpa nämä tekijänoikeuden haltijoita tai käyttäjiä taikka niitä molempia samaan aikaan. Tietty tuote tai palvelu, olipa sen sisältönä kulttuuria, toimituksellista tai teollista osaamista, jalostettua tietoa tai taitoa, on voitava lainsäädännön osalta tarjota yhtäläisesti mitä moninaisimmin tavoin sitä tarvitseville tai siitä kiinnostuneille. Se, minkälaista päätelaitetta loppukäyttäjä käyttää tai minkälaista sähköistä viestintäverkkoa pitkin aineistot välittyvät, ei ole merkityksellistä. Merkityksellistä on se, kuinka suuren todellisen yleisön tuote tai palvelu saavuttaa.

Teknologia- tai jakelusidonnaiselle erityislainsäädännölle, mikäli sitä katsottaisiin jossakin tilanteessa edelleen tarvittavan, tulee olla nimenomaiset perusteet. Mikäli tällaisia erityissäännöksiä harkittaisiin edelleen tarvittavan, olisi tasapainoperiaatteen mukaisesti ja yhteiskunnan kokonaisedun kannalta ensin arvioitava erityissäännöksen vaikutukset kaikkiin eri suuntiin. Tällaisissa tapauksissa olisi käytävä myös poliittisella tasolla punnintaa esimerkiksi elinkeino-, kulttuuri- ja tietoyhteiskuntapoliittisten tavoitteiden välillä sekä otettava huomioon ei ainoastaan tekijänoikeudellisen suojan taustalla olevat tavoitteet, vaan myös monet muut esimerkiksi kilpailuoikeudelliset vaikutukset ja perusoikeuksien toteutuminen eri toimijoiden välillä mukaan lukien elinkeinon harjoittajat ja kuluttajat.

4.3. Tuleeko suojatun aineiston taloudellisesta hyödyntämisestä aina suorittaa korvaus tekijälle? Miten muut käytön ehdot vaikuttavat asiaan?

Tekijällä ei tule olla automaattista oikeutta kaikissa tapauksissa korvaukseen. Tekijänoikeusjärjestelmän tulisi perustua kokonaisarviointiin siitä, mikä tekijänoikeudella suojatun aineiston tietynlaisen hyödyntämisen merkitys pidemmällä ajanjaksolla ja välillisine vaikutuksineen on yhtäältä tekijälle ja toisaalta aineiston hyödyntämiseen osallistuville muille osapuolille. Hyöty tekijälle voi joissakin tilanteissa olla myös muu kuin välitön taloudellinen etu, esimerkiksi välillinen mainosarvo. Korvaus voi myös olla yhdistelmä erilaista taloudellista etua (rahallisen korvauksen, jonkin palvelun ja/tai tuotteen yhdistelmä) tai muu hyöty (esim. goodwill).

Toimiva markkinatalous pitää huolen siitä, että korvaus asettuu oikeanlaiseksi ja oikeantasoiseksi. Kollektiivihallinnolla on valitettava taipumus vääristää markkinoita, koska se ei yleensä pysty tunnistamaan muita arvoja kuin rahallisen korvauksen. Kollektiivihallintoa tulisikin käyttää vain silloin, kun markkinat eivät syystä tai toisesta johtuen toimisi ilman kollektiivihallintoa.

Muiden käytön ehtojen osalta on syytä korostaa erityisesti myös kilpailulainsäädännön ottamista huomioon. Vastikkeen maksamisen lisäksi mukaan otettavat muut ehdot, erityisesti tekijänoikeudelliseen yksinoikeuteen sisältyvän kielto-oikeuden käyttö, liittyvätpä ko. muut ehdot erilaisten aineistojen yhteishinnoitteluun tai -myyntiin, vähittäismyyntihinnoitteluun tai muihin ehtoihin, eivät saa johtaa esimerkiksi määrävän markkina-aseman väärinkäyttöön tai kartellityyppiseen toimintaan.

4.4. Miten tiukka lainsäädännön tulisi olla? Pitääkö sitä heikentää vai vahvistaa?

Tekijänoikeuslainsäädäntö on vuosien myötä jatkuvasti kiristynyt. Taustalla on useimmiten ollut teknologian kehitys, viimeiset kymmenen vuotta erityisesti digitaalisen sisällöntuotannon ja –jakelun sekä Internetin nostattamat pelot ja uhkakuvat. Samaan aikaan, kun yhä moninaisempi toiminta on tekijänoikeudellisesti säänneltyä ja sanktioitua, on tekijänoikeudellisen suojan aluetta kasvatettu nostamalla suoja-aikaa, laajentamalla taloudellisia oikeuksia, tuomalla uusia tahoja suojan piiriin ja nostamalla korvausoikeuksia yksinoikeuksiksi. Tekijänoikeuslainsäädännössä on tultu ääripisteeseen, jossa lainsäädäntöä ei tule enää kiristää. Tarvitaan mm. lainsäädännön selkeyttämistä, taloudellisten oikeuksien suhteuttamista monikanavaisuuden vaatimuksiin, oikeuksien hankinnan yksinkertaistamista, tekijänoikeusjärjestöjen roolin rajaamista ja läpinäkyvyyttä.

4.5. Onko tekijänoikeuden painopiste liikaa tekijöiden oikeuksissa? Vai onko se liikaa tuottajien ja kustantajien, siis teollisuuden oikeuksissa?

Jo kysymyksen asettelu kertoo tekijänoikeusajattelun vääristymästä ja niistä ongelmista, joita se ja uusi teknologia ovat synnyttäneet. Tekijänoikeuslainsäädäntö on rakenteeltaan ongelmallinen, koska siinä luokitellaan ja arvotetaan erilaisia toimijoita historiallisen kehityksen ja rakenteen kautta, mutta tekijänoikeuslain rakenteiden kautta on yhä vaikeampi rakentaa tätä päivää tai tulevaisuutta.

Tekijänoikeusajattelussa ja -käytännössä elävää ongelmaa kuvaa tekijänoikeuslain rakenteessa se, että kaikkein arvokkaimpia ovat tekijät ja yhä lähemmäs samaa asemaa on nostettu sinänsä varsin heterogeeninen joukko ns. lähioikeuksien haltijoita, kun taasen muut toimijat nähdään lähinnä maksajina - poikkeuksena rajoitussäännösten kautta tulevat tietyt yksityiset tai julkiset tarpeet. Arkielämässä sama asetelma tulee toisinaan vastaan paljon raadollisempana tyyliin ”köyhät taiteilijat” ja ”ahneet oikeuksien käyttäjät tai hyödyntäjät”. Se on yksioikoinen, mutta klassinen asetelma hyvästä ja pahasta.

Suomi on toisen maailmansodan jälkeen elänyt pitkälti vientiteollisuudesta ja kotimarkkinat ovat moneen muuhun maahan verrattuna olleet kansantalouden kannalta vientimarkkinoita heikommassa asemassa. Nokian myötä syntyneen suomalaisen teknologia- ja kommunikaatioteollisuuden kautta on voimistunut toive Suomen menestymisestä kansainvälisessä kilpailussa myös laajemmalla osaamisen ja toiminnan alueella. Toisaalta on myös vahva toive kasvattaa suomalaista kotimarkkinaa sekä palvelutarjonnassa että kulutuskysynnässä. Niin koti- kuin vientimarkkinan kehitys on jatkossa aiempaa enemmän riippuvainen myös tekijänoikeuslainsäädännöstä ja -järjestelmästä.

Tekijänoikeuden painopisteen tulisi olla siinä kokonaisuudessa, joka johtaa koko yhteiskunnan tavoitteelliseen kehitykseen luoda työllisyyttä ja hyvinvointia kaikille kansalaisille, luovan työn tekijöille, elinkeinonharjoittajille ja teollisuudelle niin, että

Suomella olisi mahdollisuus löytää parhaimmat voimavaransa kansainvälisessä kilpailussa ja osaamisessa tietoyhteiskunnan teknologioiden, palveluiden ja sisältöjen saralla. Sen edellytyksenä on yhteisen hyvän, yhteistoiminnan ja verkottumisen malli, ei hyödyntäjien ja hyödynnettävien malli, mitä valitettavan usein tekijöiden edunvalvontajärjestöt ja toisinaan jopa tekijänoikeusjärjestöt lietsovat. Vastakkain asettelun aika on Suomessa monessa mielessä taakse jäänyt, sen tulee myös tekijänoikeuslainsäädännössä ja –järjestelmässä olla jo ohi.

- 4.6. Eikö tekijänoikeuden tasapainoa pidä jatkuvasti säätää rajoituksilla? Mitkä seikat tähän vaikuttavat?

Tekijänoikeuden tasapainoa ei tule säädellä ainoastaan rajoituksilla. Tasapainoa tulee säädellä myös taloudellisten oikeuksien määritelmien kautta, toisin sanoen sen avulla, mitkä toiminnot kuuluvat ja mitkä eivät kuulu tekijänoikeudellisen järjestelmän piiriin. Yleisön saataviin saattamisen osalta merkityksellistä on se, mikä katsotaan merkitykselliseksi yleisöksi ja mikä ei. Tältä osin tasapainotilannetta ei ole saavutettu, sillä esimerkiksi edelleen lähetysoikeutta sovelletaan kaapelitelevisioverkkoon liitettyyn omakotitaloon, mutta ei pieneen rivi- tai kerrostaloon, jossa käytetään yhteisantenniverkkoa. Tekijänoikeusjärjestöjen omaksuman 25 talouden tulkinnan vuoksi taloyhtiöt ja kotitaloudet ovat tekijänoikeudellisesti täysin eri asemassa ainoastaan sen vuoksi, minkälainen teknologia kiinteistöön on valittu. Vastaanotetut tekijänoikeudella suojatut aineistot sen sijaan ovat täysin samoja.

Kappaleen valmistamisen osalta taas on arvioitava erityisesti sitä, mikä on tekijänoikeudellisesti relevanttia tallentamista ja mikä ei. Kysymys on siis siitä, voidaanko yksinoikeuden katsoa olevan olemassa, jos tapahtuu automaattinen tai hetkellinen tallentuminen tietoverkon eri osissa tai loppukäyttäjän päätelaitteessa. Esimerkiksi Internetin hakukoneiden ja linkitysten suhteen olisi mietittävä, mitkä toiminnot tulisi jättää kokonaan yksinoikeuden ulkopuolelle, mitkä taas katsoa kuuluvan rajoitussäännöksiin sisällytetyn korvauksettoman, tilapäisen kappaleen valmistamisen piiriin, jolloin korvauksettomuuden edellytyksenä on rajoitussäännöksessä mainittujen ehtojen täyttyminen.

Tekijänoikeuden rajoituksilla määritellään tasapaino tietyissä erityistilanteissa, joissa on kuitenkin lähtökohtana tekijän yksinoikeus. Rajoitussäännös voi antaa tietyissä rajoissa oikeuden korvauksettomaan käyttöön, korvaukselliseen käyttöön (ns. pakkolisenssi) tai yksinoikeuteen, jota hallinnoi kollektiivijärjestö (ns. sopimuslisenssi). Rajoitussäännösten tulkintaperiaatetta tulee epäselvissä tilanteissa muuttaa tekijänoikeuden haltijan hyväksi tapahtuvasta rajoittavasta tulkinnasta tasapainoperiaatteen kautta arvioitavaksi, kuten on tilanne esimerkiksi Norjassa ja Yhdysvalloissa.

- 4.7. Meneekö suomalainen sopimuslisenssijärjestelmä liian pitkälle?

Erityisesti sähköisen viestinnän osalta tulisi oikeuksien hankinnan tapahtua jatkossa yksilöllisesti sopimusteitse niin, että digitaalisissa tv-verkoissa ja tietoverkoissa tapahtuva yleisölle välittäminen voisi syntyä nopeasti ja tehokkaasti erilaisilla nykyisillä ja syntyvillä teknologioilla. Sopimuslisenssijärjestelmää tulee käyttää vain silloin, kun on nimenomaisesti eri osapuolten kanssa yhteisesti todettu, ettei oikeuksien hankinta ole muutoin mahdollista.

- 4.8. Tuleeko Suomen tekijänoikeuslakiin ottaa – ja millainen – työsuhteessa syntyneiden teosten oikeuksiin siirtymistä koskeva erityissäännös (tietokoneohjelmia ja tietokantoja koskevien säännösten lisäksi)?

Työsuhdetekijänoikeuden laajentaminen koskemaan kaikkia teoslajeja on välttämätön, jos Suomen tavoitteeksi asetetaan paitsi pysyminen tietoyhteiskuntakehityksen kärkimaiden joukossa, myös sisältöteollisuuden nostaminen yhdeksi suomalaisen teollisuuden tukipylvääksi. Tietokoneohjelmia ja tietokantoja koskeva malli on toimiva asian toteuttamiseksi. Tämän lisäksi tulisi lakiin ottaa painotuotteiden ja elokuvateosten lisäksi kaikkia teoslajeja koskeva olettamassäännös, jonka mukaan taloudelliset oikeudet siirtyvät tuottajalle, tv- ja radioyhtiölle tai muulle vastaavalle sisällön tuoteistajalle.

- 4.9. Pitäisikö ”saman yleisön periaate” kirjata lakiin?

Viestintäverkkojen ja päätelaitteiden konvergenssi edellyttää saman yleisön periaatteen kirjaamista lakiin. Sisällöntuotantoon ja viestintään perustuva teollisuus on muuttumassa ns. monikanavamallin mukaisiksi toimijoiksi, jolloin teollisuus ei sitoudu aikaisen toimintamallin tavoin yhteen tai joihinkin tiettyihin jakelumalleihin, vaan hakevat samanaikaisesti mahdollisimman monia reittejä erilaisiin konvergoituihin päätelaitteisiin ja kuluttajien luokse. Kulutuskäyttäytymisen moninaistuminen ja mahdollisuus maksullisten palvelujen tarjolle tuomiseen yhä useampien viestintäverkkojen ja päätelaitteiden kautta edellyttävät maksuttomien peruspalveluiden tarjoamista. Jos kysymys on samasta yleisöstä, josta joku jo kertaalleen maksaa peruspalvelun tarjoajana, ei uutta korvausvelvollisuutta tule enää syntyä, kun sama sisältö tarjotaan useamman verkon ja päätelaitteen kautta samojen loppukäyttäjien saataville.

Päätelaitteet konvergoituvat niin, että jatkossa on vaikea sanoa onko päätelaite televisio, radio, tietokone vai jokin muu, koska se saattaa muodostua niistä kaikista sekä todennäköisesti myös muista lisäominaisuuksista. Samalla päätelaitteella voidaan myös vastaanottaa sisältöä useilta eri jakeluteiltä. Kun tietty peruspalvelu on tarjolla mahdollisimman montaa eri päätelaitetta pitkin, alenee kuluttajalla kynnys tilata erillisiä maksullisia palveluita, joka synnyttää uutta ansaintaa ja kerryttää liikevaihtoa elinkeinon harjoittajille ja tekijänoikeuden haltijoille. Esimerkiksi mobiili-tv (DVB-H) ja laajakaista-tv (IPTV) voivat tarjota samaa perustarjontaa kuin kaapelitelevisioverkko ja maanpäällinen televisioverkko, mutta niiden houkuttelemana päätelaitteen loppukäyttäjän on helppo tilata myös maksullista lisätarjontaa. Maksullisten tv-palveluiden kasvu on tällä hetkellä Suomessa Euroopan ennätysluokkaa.

- 4.10. Onko tekijänoikeus oikeutena aikansa elänyt? Kuinka paljon ja mitä on muuttunut? Ovatko perusteet kohdallaan? Tarvitaanko täysrevisio?

Tekijänoikeus on edelleen ja jatkossakin tärkeä ilmiö yhteiskunnan toiminnan kannalta, olipa kysymys elinkeino-, kulttuuri-, tietoyhteiskunta- tai teollisuuspolitiikasta. Tekijänoikeus on tärkeä väline saavuttaa monia hyviksi pidettyjä tavoitteita, olivatpa nuo tavoitteet kansallisia tai universaaleja, yhteisöllisiä tai yksityisiä. Tekijänoikeudellisessa ajattelussa tarvitaan kuitenkin pikaista päivitystä ja horisontin avaamista laajempien asiayhteyksien huomioon ottamiselle. Tekijänoikeusjärjestelmän perusteissa on sekä hyvää että myös uudistettavaa. Tarvitaanko pidemmän päälle tekijänoikeusjärjestelmän täysrevisiota, selviää ajan myötä, mutta täysrevisio tuskin on kansainvälisistä sopimuksista ja EY-

direktiiveistä johtuen yksinomaan kansallisesti mahdollista. Sen vuoksi Suomessa tulisi aloittaa kiireellisesti osittaisuudistusten sarja.

4.11. Ovatko käsitteet ajan tasalla?

Tekijänoikeudellisia käsitteitä joudutaan väistämättä arvioimaan uudelleen. Joitakin käsitteitä on täsmennettävä (esim. yleisön käsite), ja joidenkin osalta on mietittävä uudistamista (esim. edelleen lähettäminen ja alkuperäinen lähettäminen).

4.12. Olisiko tarvittavat uudistukset mahdollisia toteuttaa vaiheittain esimerkiksi siten, että ensin tehtäisiin uudelleen numerointi ja säännösten uudelleen järjestely ja vasta sitten sisällöllisiä uudistuksia?

Tekijänoikeuslain kokonaisuudistus nimenomaan lain selkeyttämiseksi ja yksinkertaistamiseksi on hyvä, mutta samalla varsin haasteellinen tavoite. Sitä tärkeämpää on kuitenkin sisältöön liittyvät uudistukset, mikäli yhteiskunnallisesti asetettuihin tavoitteisiin (mm. tietoyhteiskunta, sisältöteollisuuden nostaminen, tieto- ja kommunikaatioteknologisen osaamisen edellä kävijyyden turvaaminen) halutaan myös päästä. Sisällölliset uudistukset on tehtävä osittaisuudistuksina kiireellisyysjärjestyksessä.

Tavoitteisiin pääseminen edellyttää myös niille tarvittavien resurssien asettamisen. Resursoinnissa tulee muistaa myös ne voimavarat, joita löytyy erilaisista sidosryhmistä, muistaen kuitenkin avoimen ja tasapuolisen lainvalmistelun vaatimukset suhteessa eri osapuoliin. Osittaisuudistuksen tekemisen taustalla tulee kuitenkin olla laajempi teknisen kokonaisuudistuksen valmistelu, jolloin se olisi jatkuvassa vuorovaikutuksessa yhtenäisen käsitteistön ja systematiikan suunnittelun kanssa. Teknisen uudistuksen voi toteuttaa tilaustyönä, sen sijaan sisällöllisiin uudistuksiin liittyvä työ tulee tehdä valtionhallinnon ja eri intressiryhmien yhteistyönä.

Epävarmuutta ja ”kaikkien sotaa kaikkia vastaan” ei tule pelätä eikä pitää uudistumisen esteenä. Epävarmuus ja intressiristiriidat ovat olemassa riippumatta siitä pysytäänkö nykyisessä tilanteessa, jossa vuosikausia kestäviä riitoja käydään ensin neuvottelupöydissä ja sitten tuomioistuimissa, vai aloitetaanko yhteiskunnan eri tavoitteiden saavuttamisen kannalta tärkeiden osittaisuudistusten valmistelu viivyttelämättä.

4.13. Millaisin menetelmin erilaisten sisältöratkaisujen vaikutuksia voitaisiin arvioida? Millaista liikkumavaraa kansainvälisiin sopimusmääräyksiin ja yhteisöainsäädäntöön sisältyy?

Tekijänoikeusjärjestelmän uudistamiseen liittyvä työ olisi aloitettava pikaisesti määrittelemällä ensin ne erilaiset toimijat, joita yhteiskunnallisesti ja poliittisesti tärkeäksi katsottuihin tavoitteisiin liittyy, ja muodostamalla sen pohjalta eri osapuolista tasapuolisesti koostuva ryhmä pohtimaan lainvalmisteluun liittyviä keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Tältä pohjalta voitaisiin myös arvioida, millaisin menetelmin erilaisten lainsäädäntöratkaisujen vaikutuksia voitaisiin arvioida ja millaista liikkumavaraa kansainvälisiin sopimusmääräyksiin ja yhteisöainsäädäntöön liittyy.

- 4.14. Millainen rooli julkisella vallalla tulisi olla? Sitovia toimia vai toimijoille toimintavapautta? Hyviä palveluja, arm's length –etäisyydeltä vai lisää sääntelyä?

Julkisen vallan roolia tulee tekijänoikeusjärjestelmän uudistamisen yhteydessä myös miettiä. Lähtökohtana tulee aina olla sopimusvapaus, mutta tietyissä erityistilanteissa sitä on katsottu monilla lainsäädännön eri alueilla tarpeelliseksi rajoittaa. Sopimuslissensijärjestelmää tulee käyttää vain niissä tilanteissa, missä on yhteisesti eri intressitahojen kanssa todettu, etteivät suorat sopimukset ole mahdollisia. Siellä missä lainsäädännöksillä ei voida puuttua tai ei ole tarkoituksenmukaista puuttua mahdollisiin epäkohtiin, voitaisiin miettiä sitä olisiko julkisella vallalla mahdollisuutta puuttua sellaisiin tilanteisiin, joissa esimerkiksi tekijänoikeusjärjestöllä katsottaisiin olevan niin vahva rooli, että se estää niiden yhteiskunnallisten tavoitteiden toteutumisen, jotka ovat kuitenkin yhteiskunnan kokonaisedun kannalta katsottu tärkeiksi.

Vastaavantyyppistä mahdollisuutta julkiselle vallalle puuttua havaittuihin epäkohtiin on toteutettu esimerkiksi teletoiminnan sääntelyssä, kun joillakin yrityksillä on katsottu olevan huomattava markkinavoima, kilpailuoikeudellisin termein määräävä markkina-asema. Tekijänoikeusjärjestöjen osalta Kilpailuvirasto on katsonut niillä olevan määräävä markkina-asema. Kilpailulainsäädännöllä ei välttämättä kuitenkaan kyetä yksin puuttumaan markkinoiden vääristymiin, kuten esimerkiksi telemarkkinoilla on katsottu tilanteen olevan, vaan Kilpailuviraston rinnalle on perustettu erityisviranomaisen, Viestintävirasto, jonka toiminnan valvottavat rahoittavat. Vastaavanlaista erityisviranomaista tai erityistuomioistuinta olisi syytä harkita myös tekijänoikeusjärjestöjen toiminnan valvonnan järjestämiseksi.

- 4.15. Voiko kuluttajan edusta olla kysymys jossakin muussa tilanteessa kuin vastikkeellisessa, esim. jos henkilö saa hyödykkeen haltuunsa tai käyttöönsä ilmaiseksi?

Kuluttajaa ei pidä tässä yhteydessä ymmärtää yksinomaan kuluttajansuojaoikeudellisessa mielessä, jolloin kuluttajasuhteen syntymisen edellytyksenä on nimenomainen sopimus tai vastike, jonka kautta syntyy tosiasiallisesti sopimussuhde. Tekijänoikeudellisessa mielessä kuluttajasuhde tulee ymmärtää laajemmassa merkityksessä. Kuluttajaa kuvaavampi ilmaus on loppukäyttäjä.

Loppukäyttäjä on myös television katsoja ja radion kuuntelija, joka vapaasti vastaanottaa tv- ja radiolähetyksiä. Vastaavalla tavalla voidaan ottaa vastaan monenlaista aineistoa myös Internetin välityksellä. Päätelaitteiden ja pidemmän päälle myös viestintäverkkojen konvergoituessa voidaan yhdellä ja samalla päätelaitteella katsoa televisiota, kuunnella radiota ja hakea erilaista tietoa ja aineistoja Internetistä. Samalla päätelaitteella voidaan erilaisista verkoista myös vastaanottaa paitsi vastikkeettomia sisältöjä, myös erilaisia maksullisia sisältöjä.

Päätelaitteissa on yhä useammin tallennuskapasiteettia ja niitä voidaan yhdistää erillisiin tallennusalustoihin. Tallentaminen voi myös tapahtua viestintäverkossa.

- 4.16. Missä määrin pakottavilla järjestelyillä, esimerkiksi oikeuksien hallinnointiin puuttumisella tulisi ottaa kilpailuoikeudellisia näkökohtia nykyistä paremmin huomioon?

Oikeuksien hallinnointiin tulee voida tehokkaasti puuttua esimerkiksi silloin, kun uuden teknologian käyttöönotto uhkaa vaarantua sen vuoksi, etteivät osapuolet pääse sopuun tekijänoikeuksista. Kilpailulainsäädäntö ei ole toiminut riittävän tehokkaalla tavalla, vaan olisi vakavasti harkittava erityislainsäädäntöä samaan tapaan kuin telemarkkinoiden valvonnassa on toteutettu. Viimeisimpänä esimerkkinä tällaisista ongelmatilanteista voidaan mainita mobiilitelevisioon (DVB-H) liittyvät tekijänoikeuskysymykset, joiden neuvottelut näyttävät edelleen olevan jumissa ainakin julkisen palvelun tv-ohjelmistojen (YLE) osalta. Asian voisi ottaa esille myös immateriaalioikeuksia koskevan tuomioistuinlaitosuudistuksen yhteydessä esille.

- 4.17. Millaisin edellytyksin ulkopuolisten tallennus- ym. palvelut voitaisiin rinnastaa kotona tapahtuvaan yksityiseen kopiointiin? Tarvittaisiinko erityisiä reunaehtoja?

Tietoyhteiskunnan eteneminen johtaa tieto- ja viestintäverkoissa tarjottavien palveluiden kasvuun. Tallennuspalvelut ovat yksi esimerkki näistä palveluista ja sellaista on jo saatavilla niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Tekijänoikeuslaissa tulee myös tällainen toiminta ottaa huomioon, koska se on yksi yksityisen kopioinnin muoto. Globalisoituvassa maailmassa tietoyhteyksien nopeus, helppous ja halpuus ovat nopeasti johtamassa siihen, ettei yksityistä kopiointia sen eri muodoissaan voida estää. Lainsäädännön kiristäminen ja valvonnan lisääminen ei ole oikea ratkaisu. Yksityinen kopiointi tulee sallia kaikkien teoslajien osalta silloin, kun sitä ei ole teknisillä suojausmenetelmillä kielletty, ja niin ollen myös ulkopuolisten tallennuspalveluiden tarjoaminen. Ellei näin tehtäisi, tulee verkkotallennuspalveluiden tarjonta keskittymään sellaisiin maihin, joissa se on mahdollista. Tällaisia palveluita on suhteellisen helppo tarjota valtioiden rajojen ylitse.

- 4.18. Miten hyvitysmaksu soveltuisi ulkopuoliseen tallennuspalveluun? Olisiko tallennuspalvelun tarjoaja vastuussa maksun maksamisesta?

Hyvitysmaksu voi tietyin edellytyksin olla toimiva järjestelmä ulkopuolisen tallennuspalvelun osalta silloin, kun on kysymys aineistoista, joita ei ole suojattu teknisillä suojausjärjestelmillä. Teknisillä suojausjärjestelmillä suojattujen aineistojen osalta mahdollinen yksityinen kopiointi on syytä jättää palvelun tarjoajan ja loppukäyttäjän välillä järjestettäväksi asiaksi. Yksityisen kopioinnin tulee viime kädessä kohdistua loppukäyttäjään, mutta maksu jouduttaneen kantamaan palvelun tarjoajan kautta, mistä syntyvä kustannus siirrettäisiin palvelun hintaan. Olennaista on mahdollisen hyvitysmaksun taso. Mikäli maksun taso on liian korkea, toiminta siirtyy sellaisiin maihin, jossa hyvitysmaksua ei ole lainkaan tai sen taso on huomattavasti alhaisempi kuin Suomessa.

- 4.19. Mitä on se yksityinen kopiointi, jota hyvitysmaksulla korvataan?

Hyvitysmaksulla korvattava yksityinen kopiointi tulee olla yksinomaan korvausta sellaisesta pysyväisluonteisesta yksityisestä kopioinnista, jolla on tutkitusti vaikutusta saman aineiston erillisinä tallenteina tai muulla tavalla tapahtuvaan myyntiin sitä merkittävästi alentaen. Hyvitysmaksua ei tule periä sellaisesta ns. ajansiirtoon liittyvästä toiminnasta, jolla ei ole em. vaikutusta. Yksityisestä kopioinnista syntyviä menetyksiä voi aiheutua paitsi oikeudenhaltijoille, myös palvelua loppukäyttäjälle tarjoaville yrityksille.

Hyvitysmaksujärjestelmässä käyttötarkoituksia ja tapoja sekä niiden vaikutuksia oikeudenhaltijoille ja palvelun tarjoajille tulee säännöllisesti seurata puolueettomalla ja avoimella tutkimustoiminnalla. Hyvitysmaksua ei tule asettaa sellaisille päätelaitteille, joiden tallennuskapasiteetti soveltuu käytännössä lähinnä ns. ajansiirtoon, mutta ei pysyväisluontoiseen aineistojen yksityiseen arkistointiin. Saman periaatteen tulee koskea myös ulkopuolista tallennuspalvelua, erityisesti ns. verkkotallennuspalvelua. Hyvitysmaksua ei tule myöskään asettaa sellaisille yhdistelmälaitteille, joiden pääasiallinen käyttötarkoitus on jokin muu kuin aineistojen pysyvä tallentaminen.

4.20. Milloin kysymyksessä on sellainen uusi televisio-ohjelman lähetyksen ja välitystapa, joka edellyttää uutta sopimista ja korvausta?

Tekijänoikeuslainsäädäntöä ja –järjestelmää ei tule sitoa teknologiaan, vaan liiketoimintamalleihin. Uusi teknologia saattaa muuttaa perinteisiä liiketoimintamalleja tai tuoda niiden lisäksi uusia malleja. Teknologian kehityksellä ei kuitenkaan ole aina mitään vaikutusta olemassa oleviin liiketoimintamalleihin, vaan niiden avulla loppukäyttäjällä on aikaisempaa parempi tapa olla sen tarjonnan äärellä, josta loppukäyttäjä jo tavalla tai toisella maksaa, ja josta myös palvelun tarjoajat ja oikeudenhaltijat saavat oikeutetun korvauksen. Esimerkkinä voidaan mainita mobiili-tv (DVB-H) tai laajakaista-tv (IPTV).

Vapaasti vastaanotettavia televisio- ja radiolähetyksiä voidaan kodeissa katsella ja/tai kuunnella yhä moninaistuvien päätelaitteiden ja verkkojen välityksellä. Edelleenkin kodit maksavat samansuuruisia tv-lupamaksua tai tuotteiden hinnoissa välillisesti mainosten kustannukset. Tv- ja radioyhtiöille uusi teknologia ei tuo välitöntä uutta lisätuloa eikä uutta yleisöä.

Tv-lähetyksen tarjoaminen uuden teknologian kautta edellyttää oikeutetusti sopimista ja korvausta, jos siten tavoitetaan sellainen uusi yleisö, jolla ei ko. lähetystä ole aikaisemmin ollut saatavillaan. Sopimista ja korvausta edellyttää myös se, että uutta teknologiaa käytetään maksullisten palveluiden tarjoamiseksi. Uuden teknologian merkitys koko tekijänoikeuden alkeisarvoketjussa on nimenomaan maksullisten lisäpalveluiden tai uuden yleisön synnyttämässä liikevaihdossa, josta on oikeutettua sopia eri osapuolten välillä ja siten jakaa kertyvää uutta tulonmuodostusta palvelun tarjoajien ja oikeudenhaltijoiden kesken. Uusi teknologia ja uudet palvelut sekä niitä edellyttävät verkkoyhteydet ja päätelaitteet eivät kuitenkaan yleisty, ellei niiden kautta tarjota sitä yleisölle vapaata samaa perustarjontaa, jota jo perinteisten viestintäverkkojen välityksellä tarjotaan.

4.21. Missä määrin ”vanhat” lähetysoikeussopimukset kattavat lähettämisen uusissa lähetyksjärjestelmissä?

Tietyvästi olemassa olevat lähetysoikeussopimukset pitävät vaihtelevasti sisällään uutta teknologiaa sisältäviä klausuuleja. Silloinkin, kun on hankittu oikeudet myös uuteen teknologiaan, jota ei sopimuksen tekohetkellä ole kuitenkaan osattu täsmällisesti määrittellä, syntyy usein osapuolten välillä tulkintariita siitä, kattavatko hankitut oikeudet uuden välitystavan vai ei.

4.22. Miten teknisten viestintäjärjestelmien kehitys pitää ottaa huomioon ja mikä on kohtuullista?

Viestintäjärjestelmien kehitys on tekijänoikeuslainsäädännössä ja –järjestelmässä otettava oikeuksien hankinnan suhteen huomioon vain silloin, kun se muuttaa olemassa olevia liiketoimintamalleja tai tuo uusia liiketoimintamalleja. Silloin, kun on kysymys muusta, on viestintäjärjestelmien kehitys nähtävä tekijänoikeudellisessa mielessä pelkäksi teknologiaksi, joka ei synnytä tekijänoikeudella suojatulle aineistolle uutta yleisöä.

Aikaisemminkaan ei ole katsottu kohtuulliseksi sitä, että esimerkiksi matkatelevisio tai –radio olisi synnyttänyt uuden yleisön, miksi siis mobiili-tv synnyttäisi sellaisen. Kohtuullista ei ole myöskään enää erotella alkuperäislähetystä ja edelleen lähetystä eri oikeuksiksi, joita myös tekijänoikeusjärjestelmässä lisensoidaan eri tavoin. Tietoverkkojen aikakaudella tällainen erottelu on johtamassa yhä syveneviin ongelmiin, kohtuuttomuuteen ja markkinoiden vääristymiin. Mediarytykset siirtyvät yhä enemmän ns. monikanavamalliin, jossa esimerkiksi tv-lähetys halutaan saattaa mahdollisimman monen tieto- ja viestintäverkon ja päätelaitteen kautta tietyn yleisön saataville. Se edellyttää yhä useammin usean, joko kokonaan tai osittain päällekkäisen eri viestintäjärjestelmän käyttämistä.

Mikäli viestintäjärjestelmät ja tekijänoikeudet erotetaan edelleen teknologian perusteella alkuperäiseksi ja edelleen lähettämiseksi niistä aiheutuviin lisensioinnin eroavaisuuksiin ja pahimmillaan päällekkäisiksi ja eri perustein tapahtuviksi korvausvelvollisuuksiksi, päädytään enenevässä määrin tilanteisiin, joissa suomalaisten oikeuksien lisensointi on vaikeaa, hidasta, kallista tai jopa mahdotonta. Tällaisessa toimintaympäristössä uutta teknologiaa ja sen tarjoamia uusia palveluita ei synny taikka ne täyttyvät anglo-amerikkalaisella sisällöllä ja sellaisista maista hankittavilla sisällöillä, joista oikeudet on saatavissa nopeasti ja kohtuulliseen hintaan. Menettäjinä eivät silloin olisi yhtä suuresti tekijänoikeuden alkeisarvoketjun mukaiset käyttäjät tai loppukäyttäjät kuin nimenomaan kotimaiset oikeudenhaltijat ja kotimaiset sisällöntuottajat. Tällainen kehitys on jo alkanut.

- 4.23. Miten lähetystekniikan vaihtumisesta aiheutuvat uudet tekijänoikeudelliset tilanteet on otettu sopimuksissa huomioon? Mikä on osapuolten yhteisymmärrys sopimusten sisällöstä?

Uusi lähetystekniikka on sopimuksissa otettu huomioon sitä huonommin, mitä vanhemmista sopimuksista on kysymys. Varsinkin tilanteissa, jolloin on hankittu kaikki oikeudet, ongelmana on se, että osapuolilla on usein täysin eri näkemys siitä, pitääkö sopimusten nojalla tapahtunut kaikkien oikeuksien hankinta sisällään myös uuden lähetystekniikan.

- 4.24. Millaisiin seikkoihin sopimusten korvaukset on sidottu, esim. todellinen vaiko potentiaalinen yleisö?

Korvausperusteet voivat tuki vaihdella, mutta esimerkiksi tv- ja radioyhtiöiden maksamat korvaukset ovat käytännössä kattaneet kaiken sen yleisön, joka toimilupaan perustuvan lähetyalueen alueella asuu, tapahtuipa vastaanotto teknisesti harava-antennin tai kaapelitelevisioverkon kautta. Sen sijaan tilanteissa, jossa tv- tai radioyhtiö haluaisi laajentaa yleisön kaapelitelevisioverkon avulla antennivastaanoton ulkopuolelle, on jouduttu oikeuksien lisensoinnissa ylitsepääsemättömiin vaikeuksiin. Antennivastaanoton kattamalla alueella yhtiöt maksavat yleensä liikevaihtoon perustuvaa korvausta, joka kattaa sekä antenni-, että kaapelivastaanoton, mutta antennivastaanoton ulkopuolella

yhtiöiltä on vaadittu vastaanottavien talouksien lukumäärään perustuvaa korvausta. Yhtiö ei kuitenkaan saa mitään tuloa loppukäyttäjältä, vaan mainostajilta, johon liikevaihtopohjainen korvaus perustuu.

Tekijänoikeusjärjestöt ovat olleet haluttomia ymmärtämään sitä, että ainoa motiivi laajentaa jakelua on mainosalueen laajennuksen kautta kertyvä lisääntyvä mainosmyynti. Näin ollen Suomessa ovat viimeisen 20 vuoden aikana edellytykset radio- ja tv-tarjonnan laajentamiseen valtakunnalliseksi muulla tavoin kuin maanpäällisen lähetysverkon toimilupia hankkimalla olleet huonot. Käytännössä tv- ja radioyhtiöiden on ollut tehtävä valinta joko antenniverkon tai kaapeliverkkojen kautta, niiden yhdistelmä on ollut tekijänoikeudellisen järjestelmän vuoksi mahdoton.

4.25. Millainen merkitys on sillä, että lähetykset tapahtuvat viestintämarkkinoiden eri lohkoilla?

Ainoa tekijänoikeudellisesti merkityksellinen asia on se, minkälaisesta liiketoimintamallista on kysymys. Viestintämarkkinoita ei tekijänoikeudellisessa mielessä tule jakaa teknologian perusteella eri lohkoihin.

4.26. Miten tekijänoikeuslain säännöksillä voitaisiin helpottaa ratkaisuja?

Tekijänoikeuslaissa on nykyisin merkityksellistä se onko kysymys sähköisestä liiketoiminnasta vaiko tallenteiden tai painojulkaisujen kaupasta. Erot näiden toimintatapojen välillä alkavat kuitenkin hämärtyä ja pitää huolehtia siitä, etteivät markkinat vääristy tai markkinoiden kehitys esty sen vuoksi, ettei tekijänoikeuslaki pysy muutoksen mukana.

Esimerkiksi tv- ja radiotoimintaa varten aikanaan muotoutuneilla erityissäännöksillä ei enää edesauteta toimivia markkinoita. Säännösten tulisi olla yleispäteviä kaikissa sähköisissä tieto- ja viestintäverkoissa. Alkuperäislähetystä ja edelleen lähetystä koskevat säännökset tulisi yhtenäistää. Tekijänoikeuslaki on kirjoitettu sellaisesta historiallisesta lähtökohdasta käsin, jolloin tv- ja radioyhtykset omistivat lähetysverkon, minkä rinnalle syntyi hieman myöhemmin kaapelitelevisiotoiminta, jossa tv- ja radiolähetystä edelleen lähetettiin alkuperäisten lähetysten rinnalla. Nykyiset tv- ja radioyhtiöt eivät enää omista ja hallinnoi lähetysverkkoja, vaan tarjoavat signaalejaan lähetettäväksi erilaisissa verkoissa, joissa verkko- ja palveluoperaattoreina toimii tv- ja radioyhtyksistä erillisiä yrityksiä.

On täysin samantekevää toteutetaanko tv-ohjelmiston lähettäminen teknisesti alkuperäislähetysnä vai edelleen lähetyksenä. Olennaista on vain se kuinka laajan levityksen (todellisen yleisön suuruus) tv-yhtiö haluaa ja minkälaisella liiketoimintamallilla tai -malleilla (maksullisuus loppukäyttäjälle, mainosrahoitus, julkinen rahoitus jne.) se haluaa toimia. Sen mukaan tulee määräytyä tekijänoikeuskorvaus.

Tekijänoikeuskorvauksesta riippumaton asia on se, keiden palvelu- ja verkko-operaattoreiden kanssa tv- tai radioyhtiö sopii jakelun ja asiakashallinnan hoitamisesta.

4.27. Voitaisiko meillä säätää ”yleinen sopimuslisenssi”, joka korvaisi nykyiset sektorisäännökset ja laajentaisi periaatteen käyttöalaa kaikille aloille, joilla on edellytyksiä tällaisiin sopimuksiin? Vai pitäisikö sopimuslisenssisäännöksiä poistaa?

Kuten muistiossa todetaan, sopimuslisenssijärjestelmä on Pohjoismainen erikoisuus ja sitä kohtaan tunnetaan mielenkiintoa myös maailmalla. Kiinnostusta on kuitenkin lähinnä sellaisissa maissa, joissa on lukuisia eri oikeudenhaltijoita edustavia tekijänoikeusjärjestöjä, mikä on johtanut oikeuksien hankinnan erittäin vaikeaksi ja kalliiksi prosessiksi lukuisine riitoineen. Esimerkiksi Keski-Euroopassa joudutaan kaapelitelevisioverkossa tapahtuvaa jakelua varten hankkimaan edelleen lähetysoikeudet pahimmillaan tusinalta erilaisia tekijänoikeusjärjestöjä. Sellaisissa maissa löytyy usein kiinnostusta sopimuslisenssijärjestelmälle. Sopimuslisenssijärjestelmä ei kuitenkaan ole käytössä niissä maissa, joista pääosin käydään kauppaa tv-ohjelmistoilla. Mikäli Suomesta halutaan taas yksi tietoyhteiskuntakehityksen kärkimaita ja sisältöteollisuudesta halutaan tehdä vahvempi osa kansantaloutta ja jopa vientituotteita, ei sopimuslisenssijärjestelmää tule ottaa käyttöön kuin vain niissä erityistilanteissa, joissa oikeuksien hallinta ei ole mahdollista yksilöllisten sopimusten kautta.

Oikeuksia tulee tekijänoikeuslakiin otettavien olettamasäännösten avulla keskittää entistä tehokkaammin tuottajille, kustantajille ja myös tv- ja radioyhtiöille. Vain sillä tavoin voidaan toteuttaa aineistojen tehokas levitys ja niillä käytävä kauppa. Vahva ja kasvava sisältöteollisuus tarjoaa tekijöille töitä eli kasvavaa kysyntää luovalle työlle ja luovalle yrittäjyydelle. Tältä pohjalta on myös syntynyt Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian vahva elokuva- ja musiikkiteollisuus, jossa myös alkuperäiset tekijät ja esittävät taiteilijat voivat varsin hyvin. Menestyminen ei ole lopulta kiinni englanninkielestä tai valtavista kotimarkkinoista, vaan ennen muuta toimintaedellytyksistä ja niihin vaikuttavista lainsäädännöllisistä rakenteista, teknologisesta ja kaupallisesta osaamisesta sekä innovaatiokyvystä.

- 4.28. Pitäisikö kumota säännös, jonka mukaan oikeuksien edelleen luovuttaminen ja teoksen muuttaminen ei ole sallittua, ellei siitä ole sovittu?

Erityisesti sellaisissa tilanteissa, joissa on hankittu kaikki taloudelliset oikeudet, on jouduttu tilanteisiin, joissa teknologian antamia mahdollisuuksia ei ole voitu hyödyntää, koska tekijänoikeuslain 28 § aiheuttaa juridista epävarmuutta sen suhteen, mitä oikeuksien hankkija voi ilman merkittäviä lisäkustannuksia ja/tai liiketoimintariskiä tehdä. Säännös tulisi kumota.

- 4.29. Olisiko sääntelyssä edelleen otettava huomioon sopijapuolten mahdollisesti keskenään epätasapainoinen asema?

Jos sääntelyllä haluttaisiin vaikuttaa osapuolten väliseen tasapainoon, tulisi silloin suojata myös oikeuksien käyttäjää siinä tilanteessa, kun tekijän markkina-arvo on kasvanut niin suureksi, että tekijä voi käytännössä sanella ehtonsa. Yleensä epätasapainoa ajatellaan tekijänoikeuslain mielessä vain tilanteissa, jolloin tekijällä ei ole kovin vahvaa neuvotteluasemaa. Tekijänoikeuslakiin ei tule kuitenkaan sekoittaa työoikeudellisia tai yleisiä sopimusoikeudellisia elementtejä, joilla pyrittäisiin tasapainottamaan osapuolten välistä asemaa ja ehkäisemään tai sovittamaan kohtuuttomia sopimuksia. Yritysten välillä tasapainoa voidaan säädellä kilpailunrajoituslain avulla.

- 4.30. Pitääkö oikeuksien yhteisvalvonnasta säätää jotakin lisää?

Kilpailuvirasto on katsonut yhteisvalvontajärjestöjen olevan määräävässä markkina- asemassa. Yhteisvalvontajärjestöt ovat varsin erilaisia toimintatavoiltaan. Kaikilta osin

yhteisvalvontajärjestöjen toiminta ei ole riittävän läpinäkyvää ja tasapuolista. Pahimmillaan yhteisvalvontajärjestöt ovat myös toimineet ristiriitaisesti niin, että yksi järjestö on ollut valmis lisensoimaan aineiston käytön, mutta toinen samaan aineistoon kohdistuvia oikeuksia hallinnoivan järjestön vaatimukset ovat olleet suhteettomat ensin mainitun järjestön ehtoihin nähden. Uuden teknologian ja toimintaympäristön nopean muutoksen myötä tällaiset tilanteet uhkaavat lisääntyä.

Yhteisvalvontajärjestöjen valvontaa varten tulisi hakea samanlaista julkista valvontaa kuin telemarkkinoille on perustettu viimeisen kymmenen vuoden aikana. Nopeasti kehittyvä markkina edellyttää myös riittäväillä resursseilla varustettua erityisviranomaisista tai -tuomioistuinta, jolla olisi tarvittava erityisasiantuntemus ja toimivalta puuttua tilanteisiin, joissa yhteisvalvontajärjestö käyttää huomattavaa asemaa markkinoilla asettaen kohtuuttomia ehtoja tai kieltäytymällä neuvottelusta jonkin käyttäjätahon kanssa. Lainvalmistelu ja yhteisvalvontajärjestöjä koskeva valvonta tulee kuitenkin määrätietoisesti erottaa toisistaan, samaan tapaan kuin viestintämarkkinoiden sääntely ja niiden valvonta on erotettu liikenne- ja viestintäministeriön ja Viestintäviraston kesken.

4.31. Onko suojattu aines verkkoympäristössä kuin putkivettä? Yleinen lisenssi? Muu Järjestely? Mikä puhuu yleistä lisenssiä vastaan?

Vertaisverkkojen kohdalla kehitys on maailmalla johtanut yhä enemmän siihen, että laiton tekijänoikeudella suojattujen aineistojen jakelu on tavalla tai toisella ajettu alas, joko asettamalla sen kautta liiketoimintaa tekevä vastuuseen tai verkon yksittäisiä käyttäjiä vastuuseen. Samalla yhä useammin vertaisverkkoteknologiaa on alettu käyttämään laillisiin kaupallisiin tarkoituksiin. On ymmärrettävää, että uusi teknologia ja sen tuomat mahdollisuudet aiheuttavat pelkoja, mutta Yhdysvalloissa ja Euroopassa vertaisverkot eivät ole romahduttaneet niin musiikki- kuin elokuvateollisuuttakaan, eivät myöskään tietokoneohjelmiin tai tietokantoihin perustuvia aloja. Tekijänoikeuslain suojaa, valvontaa ja sanktioita on viime vuosina kiristetty moneen muuhun oikeudenalaan nähden jopa poikkeuksellisen pitkälle.

Ranskan tai Ruotsin mallin mukaista ”laajakaistaveroa” ei tule missään tapauksessa ottaa malliksi Suomessa. Vertaisverkkoja käyttää vain pieni osa laajakaistan käyttäjistä. Niinpä mainittu ”laajakaistaveron” kohdistuisi epäoikeudenmukaisesti kaikkiin yhteyksien käyttäjiin. Suurimmaksi osaksi tietoverkkojen kautta hankittavan suojatun aineiston käyttö on laillista ja siitä on jo kertaalleen maksettu korvaus. ”Laajakaistaveron” johtaisi summaarisesti kaiken laillisesti saatavilla olevan aineiston osalta tuplakorvaukseen.

Tekijänoikeudella suojatut aineistot eivät ole tietoverkoissa kuin putkivettä, josta maksetaan tekijänoikeusjärjestön (vrt. vesilaitos) maksama yksi ja sama hinta kulutuksen mukaan. Tekijänoikeudella suojatut aineistot ovat kauppatavaraa tai palvelua, jonka hinta määräytyy markkinoilla. Joissakin tapauksissa se voi olla saatavilla ilmaiseksi ja tuotot tai hyödyt oikeudenhaltijalle ja käyttäjälle kertyvät esimerkiksi markkinoinnin tai mainonnan kautta taikka muutoin välillisesti. Syntyvä hyöty ei aina ole edes suoraan rahallista, vaan tietoverkot tarjoavat monelle myös väylän päästä esille, esitellä töitään ja hakea tunnettuisuutta, välittää tai jakaa tietoa, elämyksiä, kokemuksia jne. Tästä kaikesta on hyvänä esimerkkinä Internetin YouTube.

5. Visio 2015 nykyisen tekijänoikeuslain ja –järjestelmän valossa

Mikäli tekijänoikeusjärjestelmää ei kehitetä edellä esitettyihin suuntiin, vaan sen sijaan entisen kaltaisen kehityksen jatkumona, voidaan nähdä visio vuodesta 2015 seuraavanlaisena:

- tekijänoikeus vahvistaa yksinoikeuksia, kollektiivihallintoa, oikeuksien käytön valvontaa ja sanktioita enenevässä määrin paitsi erilaisia käyttäjiä, myös yksityishenkilöitä koskien;
- tekijänoikeus on jatkuvassa törmäyskurssissa uuden teknologian sekä sen sovellusten ja palvelujen kanssa
- uutta teknologiaa saadaan Suomen markkinoille hitaasti eikä kaikissa tapauksissa lainkaan
- sisältöteollisuus ei kehity, vaan se polkee paikallaan ja kotimaisten sisältöjen jatkuvasti kallistuessa sisältöteollisuus ja palveluntarjoajat käyttävät yhä enemmän ulkomaista, lähinnä anglo-amerikkalaista tarjontaa
- tekijänoikeuden merkitys kansantaloudessa polkee paikallaan ja pysyy marginaalisena
- tekijänoikeus vaikeuttaa jatkuvasti arvoketjussa käyttäjien ja loppukäyttäjien elämää, aiheuttaa riitoja, turhautumista ja kyynisyyttä
- teknologia- ja kommunikaatioteollisuus keskittyy entistä enemmän pelkästään kommunikaatiovälineiden ja verkkojen tuotekehitykseen ja tarjontaan, mutta ei tekijänoikeudella suojattujen aineistojen tarjontaan
- ”rosvo ja poliisi –leikki” vertaisverkkojen ympärillä ei ota laantuakseen, kun kansalaiset yhä laajemmin hakevat sisällöt Internetistä ja vaihtavat niitä muiden kansalaisten kanssa:
- juopa loppukäyttäjien ja oikeuden haltijoiden välillä syvenee
- tekijänoikeuden vaikutuksia ei koeta yhteiskunnassa oikeudenmukaisina
- tekijänoikeusala on täynnä keskenään riitaisia intressiryhmiä, valtionhallinto on neuvoton, lainmuutoksia tehdään paniikinomaisesti kokonaisuutta tai suuntaa hahmottamatta
- tekijänoikeuslaki on entistä epäselvempi ja vaikeaselkoisempi tilkkutäkki
- tekijänoikeusjärjestöillä ei ole käytännössä valvontaa, ne eivät toimi läpinäkyvästi ja ne käyttäytyvät monopolistisesti

Olemme omalta osaltamme valmiit ottamaan osaa tekijänoikeusjärjestelmän kehittämiseen niin, että lausunnossa kuvatuin tavoin voisimme päästä siihen visioon, joka muistion alkuun on hahmotettu.

Suomen Kaapelitelevisioliitto ry

Jyrki Ojala
toimitusjohtaja